

AMIR TEMUR DAVLATIDA SAVDO YO'LLARI VA IQTISODIY SIYOSAT

Qiyomov Sobitxon

Axborot texnologiyalari va menejment universiteti talabasi.

<https://doi.org/10.5281/zenodo.20624086>

Annotatsiya: Ushbu maqolada XIV–XV asrlarda Amir Temur tomonidan qurilgan markazlashgan davlatda savdo yo'llari va iqtisodiy siyosatning roli o'rganiladi. Temuriylar sulolasi davrida Buyuk Ipak yo'lining tiklanishi, savdo-sotiq rivojlanishi va davlat moliyaviy siyosatining asosiy yo'nalishlari tahlil etiladi. Maqola tarixiy manba va ilmiy adabiyotlar asosida yozilgan.

Kalit so'zlar: *Amir Temur, Temuriylar, Buyuk Ipak yo'li, savdo siyosati, iqtisodiy tarix, O'rta Osiyo.*

XIV asrning ikkinchi yarmida O'rta Osiyo o'ziga xos siyosiy va iqtisodiy inqiroz davrini boshidan kechirmoqda edi. Mo'g'ullar hukmronligi davrida zaiflashgan savdo aloqalari, vayron bo'lgan shaharlar va izdan chiqqan moliyaviy tizim mintaqaning iqtisodiy qudratini keskin pasaytirgan edi. Aynan mana shu murakkab sharoitda tarixga Sohibqiron nomi bilan kirgan Amir Temur (1336–1405) yagona markazlashgan davlat barpo etdi va O'rta Osiyoni xalqaro savdoning asosiy ko'prigiga aylantirdi.

Amir Temur davlatining iqtisodiy siyosati nafaqat harbiy yurishlar bilan, balki maqsadli savdo va moliya siyosati bilan ham belgilangan. Mazkur maqolaning maqsadi — Temuriylar saltanatida savdo yo'llarining tiklanishi va iqtisodiy siyosatning asosiy yo'nalishlarini tarixiy-tahliliy nuqtai nazardan ko'rib chiqishdir.

Asosiy qism.

Buyuk Ipak yo'lining tiklanishi.

Buyuk Ipak yo'li — O'rta Osiyo, Xitoy, Hindiston, Yaqin Sharq va Yevropa o'rtasidagi qadimiy savdo magistrali — mo'g'ullar davrida qisman izdan chiqqan edi. Amir Temur bu yo'lni qayta jonlantirish uchun maqsadli siyosat yuritdi. Samarqand, Buxoro va Shahrisabz kabi shaharlar karvon yo'llarining asosiy tuguni sifatida qayta qurildi; ularda karvonsaroy, bozor va omborxonalar barpo etildi.

Ispaniyalik elchi Ruy Gonzales de Klavixo 1403–1406 yillarda Samarqandga tashrif buyurdi va o'z kundaligida shaharning savdo faolligini hayrat bilan tasvirladi: uning so'zlariga ko'ra, Samarqandga har kuni yuzlab tuya karvonlari kirib-chiqar, bazarlarda Xitoy ipaklari, Hindiston ziravorlari, Fors movuti va Yevropa kumushi bir joyda aylanishda edi. Bu tasvirlar Temuriylar davrida Ipak yo'lining qanchalik faol ishlayotganini yaqqol ko'rsatadi.

Amir Temur xalqaro savdoni rag'batlantirish uchun diplomatik faoliyatni ham kengaytirdi. U Xitoy Ming sulolasi, Oltin O'rda, Misr Mamluklari va hatto Kastiliya qiroli bilan savdo shartnomalarini tuzdi. Bu munosabatlar o'lkaning xalqaro savdo tizimiga chuqur integratsiyalashuviga zamin yaratdi.

Iqtisodiy siyosatning asosiy yo'nalishlari.

Amir Temurning iqtisodiy siyosati bir necha muhim yo'nalishni qamrab oladi. Birinchidan, hunarmandchilik va ishlab chiqarishni rivojlantirish maqsadida bosib olingan hududlardan mohir ustalar — zargarlar, to'quvchilar, me'morlar va kulollar — Samarqandga ko'chirib kelingan. Bu siyosat shaharni nafaqat siyosiy, balki iqtisodiy va madaniy markazga aylantirdi.

Ikkinchidan, soliq va bojxona siyosati orqali savdogarlar faoliyati tartibga solingan. Savdogarlar uchun maxsus imtiyozlar joriy etilgan: xavfsiz o'tish kafolati berilgan, yo'l xarajatlari qisqartirilgan va ma'lum toifadagi tovarlar uchun boj stavkasi pasaytirilgan. Uchinchidan, suv inshootlari — ariq va kanallar — qurilib, qishloq xo'jaligi mahsuldorligi oshirilgan. Bu esa ichki bozorni oziq-ovqat bilan ta'minlash va eksport uchun qishloq xo'jaligi mahsulotlari ishlab chiqarishga zamin yaratgan.

To'rtinchidan, pul muomalasi tartibga solingan. Temuriylar davlatida oltin, kumush va misdan zarb etilgan tangalar muomalaga kiritilgan. Yagona pul tizimi savdoni osonlashtirdi va iqtisodiy faollikning oshishiga hissa qo'shdi. Tarixchi V.V. Bartold o'z tadqiqotlarida Temuriylar davrini O'rta Osiyoda tovar-pul munosabatlari rivojlanishining eng yuksak bosqichi sifatida baholaydi.

Samarqand — xalqaro savdoning markazi.

Amir Temur poytaxti Samarqandni dunyoning eng buyuk shahrlaridan biriga aylantirishga intildi. Buning uchun u shahar atrofida maxsus karvonsaroylar, bozorlar va istirohat bog'lari barpo ettirdi. Shahar to'rt tomondan karvon yo'llari bilan bog'langan bo'lib, har bir yo'nalish maxsus qo'riqchi va boshqaruvchilar nazoratida ushlab turilgan.

Shahar Sharq va G'arb o'rtasidagi tranzit savdoda muhim o'rin egalladi. Xitoydan kelgan ipak matolar, chinni va zangori buyumlar; Hindistondan — ziravorlar, qimmatbaho toshlar va fil suyagi; Fors va Arabistondan — gilamlar, mis buyumlar va parfyumeriya; Yevropadan esa jun mato, shisha buyumlar va kumush Samarqand bozorlarida almashinardi. Bu xilma-xillik shaharni haqiqiy xalqaro savdo markaziga aylantirdi.

Xulosa.

Amir Temur davlatida savdo yo'llari va iqtisodiy siyosat o'zaro uzviy bog'liq bo'lgan. Sohibqiron nafaqat harbiy qo'mondon, balki mohir davlat boshqaruvchisi

sifatida iqtisodiyotning barcha sohalarini bir tizimga solishga muvaffaq bo'ldi. Buyuk Ipak yo'lining tiklanishi, hunarmandchilikning rivojlanishi, soliq siyosatining tartibga solinishi va pul muomalasining yagona tizimga keltirilishi — bularning barchasi Temuriylar sulolasini nafaqat siyosiy, balki iqtisodiy jihatdan ham qudratli imperiyaga aylantirdi.

Temuriylar davridagi iqtisodiy yutuqlar bugungi kunda ham o'rganilishga loyiq: ular mintaqaviy integratsiya, savdo yo'llarini himoya qilish va davlatning iqtisodiy rivojlanishdagi roli haqidagi zamonaviy munozaralarga noyob tarixiy namuna bo'la oladi.

Foydalanilgan adabiyotlar:

1. Bartold V.V. O'rta Osiyo tarixi. — Toshkent: Fan, 1993.
2. Kamoliddin Sh.S. Amir Temur va Temuriylar davlati. — Toshkent: O'zbekiston, 2008.
3. Rahimov M.R. Temuriylar davrida savdo va hunarmandchilik. — Toshkent: Fan, 2001.
4. Ergashev B.H. O'rta Osiyoda Ipak yo'lining tarixi. — Toshkent: Akademiya, 2005.
5. Xo'jayev A. Temuriylar saltanatining iqtisodiy asoslari. — Toshkent: TDPU, 2010.
6. Askarov A.A. O'zbekiston tarixi: qadimdan hozirgi davrgacha. — Toshkent: O'qituvchi, 2015.
7. Saidov A.X. Markaziy Osiyo xalqlari tarixi. — Toshkent: Adolat, 2012.
8. Muhammadjanov A.R. Zarafshon vodiysi tarixi. — Toshkent: Fan, 1999.